

C O R R E S P O N D E N T I E.

NEDERLANDSCH COMITÉ VOOR HET XIVde INTERNATIONAAL
GENEESKUNDIG CONGRES TE MADRID.

(APRIL 1903).

Op uitnodiging van het Uitvoerend Comité te Madrid hebben de ondergeteekenden zich tot een Comité vereenigd, dat samengesteld is als volgt:

B. J. STOKVIS, Amsterdam, <i>Voorzitter.</i>	A. A. G. GUYE, Amsterdam.
W. P. RUYSCH, 's-Gravenhage, <i>Vice-Voorzitter.</i>	W. NOLEN, Leiden.
P. MUNTENDAM, Amsterdam, <i>Secretaris-Penningmeester.</i>	S. ROSENSTEIN, Leiden.
A. P. FOKKER, Groningen.	H. SNELLEN SR., Utrecht.
	C. H. H. SPRONCK, Utrecht.
	J. W. R. TILANUS, Amsterdam.
	H. TREUB, Amsterdam.

De Secretaris-Penningmeester stelt zich bereid tot het geven van nadere inlichtingen, en noodigt hen, die op het Congres een voordracht wenschen te houden, of zich als lid wenschen te laten inschrijven, uit, zich rechtstreeks tot hem te wenden.

Namens het Nederl. Comité:

Amsterdam, Febr. 1902.

P. MUNTENDAM, *Secr.-Penningm.*

INGEZONDEN.

Den Heer Dr. N. Ph. TENDELOO.

WelEd. Zeer Gel. Heer!

Indien U omgaand antwoord gewacht hebt, heb ik U moeten teleurstellen. Ik had een meer urgenten strijd tegen influenza, een ziekte die, immers ook door droge of vochtige sputumdeeltjes overgebracht, door H.H. bacteriologen nog niet gebreedeld is. Nu die weer geweken is rust op mij allereerst de plicht U dank te zeggen voor uwe humane oppositie en uwe opmerkingen te weerleggen. Dankbaar ben ik U vooral omdat ik door uw schrijven de gelegenheid heb gekregen om dat wat gij zegt niet begrepen te hebben, de inconsequentie van KOCH, nader toe te lichten. Welnu:

In 1884 (*Mittheill. a. d. Kais. Gesundheitsambt*, II, pag. 84) resumeerde KOCH de door hem breedvoerig ontwikkelde denkbeelden over parelziekte als volgt: „Auch die Perlzucht muss, trotz der Verschiedenheiten im anatomischen Verhalten und im klinischen Verlauf, wegen der Identität des sie bedingenden Parasiten, für identisch mit der menschlichen Tuberculose gehalten werden”;

en eenige regels lager: „Es ist sehr die Frage ob jemals ein Fall von „menschlicher Tuberculose einwurfsfrei auf den Genuss von Fleisch und „Milch von tuberculösen Thieren zurückgeführt wird“.

In 1884 was dus voor KOCH, tot het vaststellen der identiteit, de parasiet hoofdzaak, de infectie van den mensch bijzaak. Maar in 1901 plaatst KOCH het zeldzaam voorkomen van ingewands-tuberculose bij den mensch op den voorgrond, terwijl hij van den parasiet met geen woord gewaagt.

In 1884 waren tuberculose en parelziekte identisch, omdat zij door denzelfden parasiet werden veroorzaakt, 15 jaar later was dit laatste nog het geval, de parasiet was dezelfde, maar nu bestond de identiteit niet meer omdat van overdracht op den mensch, waarom hij in 1884 geen cent gaf, thans weinig of niets was gebleken.

Kan iemand dit anders dan een inconsequentie noemen en heb ik niet het recht om te beweren dat het geloof aan den onfeilbaren „einheitlichen“ bacil bij KOCH begint te verdwijnen? Ik kan er op wijzen in deze ook niet alleen te staan. Een der lezers van het *Tijdschrift*, die mijn artikel met eenige instemming scheen gelezen te hebben, had de beleefdheid mij ter inzage te zenden een werkje van C. K. ROUSSEAU: *La phthisie sous un nouveau jour*, Paris 1901 en daarin lees ik „C'est d'abord le célèbre KOCH qui au congrès „britannique prouve qu'il n'y a point de rapport entre la tuberculose „humaine et la tuberculose bovine, autrement dit, il rénonce aux faits qui „ont le plus servi à faire passer la maladie pour contagieuse“. Nu weet ik wel dat KOCH zijn vroegere meeningen niet met woorden herroepen heeft; toch staan wij hier voor een frontverandering die niet onopgemerkt mag blijven en die, al blijft KOCH voorloopig ook aan den parasiet vasthouden, toch bewijst dat zijn overtuiging aan het wankelen is. Ik vlei mij dat dit punt U en anderen duidelijk genoeg zal zijn, maar nu hoop ik Z. Gel. Heer dat U het mij ten goede zult houden als ik beweer dat de rest van mijn betoog door U allerminst begrepen is. Ik moet dat daaruit opmaken dat U de hoofdzaken geregeld voorbijziet en mij aanvalt op bijzaken die met mijn betoog slechts in een verwijderd verband staan. Of het experimenteel vaststaat dat de mensch tuinaarde inademt, of men reden heeft om den bacil van RABINOWITSCH voor den mensch voor pathogeen te houden zijn zaken die de kern van mijn betoog in het geheel niet raken. Maar die kern heeft U niet gevat, anders zoudt U niet hebben geschreven: Gij ontkent de waarschijnlijkheid ja ik geloof zelfs de mogelijkheid dat een mensch door inademing van tuberkelbacillen longtuberculose krijgt, blz. 298; anders zoudt U niet, zooals op blz. 300 het geval is, het hebben doen voorkomen alsof ik de longtuberculose „van zelf“ wil laten ontstaan. Noch het eene noch het andere is juist. De mogelijkheid dat longtuberculose door infectie ontstaat heb ik niet ontkend: de waarschijnlijkheid kon ik niet ontkennen omdat „waarschijnlijk“ een subjectief begrip is en het niet bij mij op kan komen om te beweren dat waar voor mij het ontstaan van tuberculose door infectie onwaarschijnlijk is, zulks voor U of een ander ook onwaarschijnlijk zou moeten zijn, en het „van zelf“ ontstaan is door mij natuurlijk zoo bedoeld dat wij de oorzaken eenvoudig niet kennen.

Mag ik U de kern van mijn betoog nogmaals uiteenzetten, dan heb ik betoogd:

10. Alles wat wij langs experimenteelen weg weten van de overbrenging van tuberculose weten wij door FLÜGGE en diens leerlingen. CORNET's proeven zijn overdreven en onbruikbaar. FLÜGGE heeft bewezen dat een phthisicus een cavia kan infecteeren, maar daar een cavia geen mensch en voor tuberkelbacillen veel gevoeliger dan een mensch is, hebben diens proeven voor den mensch geen bewijskracht.

20. Proeven op menschen zijn noodzakelijk en zij worden door de voorvechters der moderne staatshygiëne ten onrechte teruggewezen.

30. Daar omtrent het ontstaan van tuberculose bij den mensch, onze kennis zoo onvolledig is, voegt het ons allerminst om van den Staat draconische maatregelen te eischen die de stoffelijke belangen van hen die aan tering lijden ernstig zouden benadeelen.

Wat plaatst U daar nu eigenlijk tegenover?

Eerstens uwe meening dat alleen de oudere proeven van CORNET overdreven en onbruikbaar zouden zijn, de nieuwere waarbij cavia's op een tapijt waar enorme quantiteiten sputa zijn ingedroogd die nu met een bezem worden „aufgekehrt”, niet, een meening die ik niet kan deelen, en in de tweede plaats een zinsnede die aldus luidt „mij schijnt het toe dat FLÜGGE alleen „een mogelijke wijze van infectie vaststelde door een bacil wiens ziekte verwekkend vermogen bij den mensch zelf reeds voldoende gebleken was uit bacteriologische onderzoekingen van tuberculeuse menschelijke lichaamsdeelen, terwijl zij bij sommige dieren dezelfde afwijkingen in het leven riepen. Daaruit zou ik kunnen afleiden dat U er precies zoo over denkt als ik, ware het niet dat onder deze schijnbaar zoo onschuldige zinswendingen en onderstreepingen de meening verscholen kan zijn, dat als er maar één tuberkelbacil in het menschelijk lichaam binnendringt zulks met infectie gelijk zou staan, een meening die noch met mijn betoog noch met de bekende feiten in overeenstemming is.

Waar U uwe denkbeelden in zoo duistere bewoordingen inkleedt, is het niet gemakkelijk uwe bedoeling te raden. Ik zoek daar nu geen bepaald opzet in en schrijf het eerder toe aan den verderfelijken invloed die het onlogische bacteriëndogma op het denken onzer tijdgenooten heeft uitgeoefend, maar ik geef er toch de voorkeur aan uwe tegenwerpingen ingekleed te vinden in verstaanbare begrippen zooals bijv. waar U de verklaring geeft waarom cavia's in hun hokken elkander niet infecteeren. Die verklaring luidt zeer eenvoudig: zij produceeren geen sputa zegt U, en in de omgeving van tuberculeuse cavia's zijn nooit tuberkelbacillen gevonden. Toch kan dit slechts leeren hoe gevaarlijk het is om met bacteriologische experimenten te schermen. Uwe verklaring klinkt zeer aannemelijk en menigeen zal U dit hebben toegestemd. Maar verklaar mij nu eens hoe KOCH in 1884 (*Mittheil.*, II, S. 43) 17 cavia's en 8 konijnen kan hebben vermeld die in de kooi door hun geïnfecteerde mededieren waren besmet. Dat die laatsten aan huid- of darm-tuberculose zouden hebben geleden is niet vermeld en zou indien zulks het geval was natuurlijk vermeld zijn. Hoe hebben nu die dieren die geen sputa produceerden en in wier omgeving geen tuberkelbacillen gevonden werden andere dieren geïnfecteerd? Volgens U moest zulks onmogelijk zijn.

Er is echter meer. Het niet opgeven van sputa is volgens KOCH een eigen-

schap niet alleen van cavia's, maar van alle dieren. Parelzieke koeien geven ook geen sputa op, slechts vloeit hun een mengsel van slijm en speeksel uit den bek waarin men het contagium zou kunnen vermoeden. In den regel vindt men daar echter geen tuberkelbacillen in, zoodat Dr. POELS om de diagnose bij het levende dier te kunnen vaststellen een troisquart heeft moeten uitvinden om slijm uit de trachea te verkrijgen; en toch verbreidt zich naar het algemeene geloof de parelziekte van dier op dier! hoe rijmt zich dat?

Ik vermoed dat U mij op die vraag het antwoord zult schuldig blijven en aan mij de vraag zult stellen waarom ik niet KOCH's positieve maar BAUMGARTEN's negatieve waarneming als argument heb gebruikt. Mijn antwoord zou luiden: om dezelfde reden waarom ik wel crediet heb voor de proeven van FLÜGGE, niet voor die van CORNET. Ik heb den indruk gekregen dat KOCH *in dit geval* de proef met de cavia's onder overdreven voorwaarden heeft gedaan en BAUMGARTEN niet.

Wat mij toch ten slotte vooral in uw opstel aantrekt is uwe verklaring „dat wij voor alles alle zeker vastgestelde feiten moeten trachten te verzamelen en onderling vergelijken, zoowel waarnemingen aan het ziekbed „en op de sectietafel als proefondervindelijke gegevens die licht kunnen „ontsteken”. Licht behoeven wij in de eerste plaats en daarom verwacht ik dat U, die daarvan ook overtuigd is, mijn wensch, dat waarnemingen op menschen worden verzameld, zult steunen.

Geloof mij hoogachtend

Groningen, 12 Febr. 1902.

Uw Dw. Dr.
FOKKER.

MISPLAATST.

In dit *Tijdschrift* (1902, Dl. I, n°. 7, blz. 345) wordt door Dr. J. E. ENKLAAR aan het verslag der Staatscommissie tot voorbereiding van maatregelen tegen verontreiniging van openbare wateren een citaat ontleend, dat in zijn betoog dienst moet doen als argument tegen de toepassing eener zuiveringsmethode die het optreden van hinderlijke rottingsprocessen in openbare wateren kan voorkomen, zoolang zij tegen het daarin geraken van pathogene microben niet tevens voldoende waarborg geeft.

Op grond van de betrekking, waarin ik tot den aangehaalden volzin sta, meen ik mij te mogen veroorloven Dr. ENKLAAR te doen opmerken dat de door hem geciteerde woorden, vooral als zij worden gelezen in verband met de daarop volgende, juist de strekking hebben om ook op het gevaar, dat uit de met rottingsprocessen in verband staande luchtverontreiniging voor de volksgezondheid kan voortvloeien, de aandacht te vestigen. Bij de door hem aan de Haagsche sterftecijfers over 1885 tot 1894 ontleende opgaven omtrent de sterfte der aan grachten wonenden schijnt eveneens meer aan den invloed van luchtbederf door rottingsproducten dan aan de directe inwerking van pathogene microben te moeten worden gedacht.